

STAREA DE SPIRIT A LUI ION I. C. BRĂȚIANU LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (Iunie 1914 - DECEMBRIE 1916)

Radu Ștefan VERGATTI*

Rezumat: Prim-ministrul român Ion I.C. Brătianu, la 1 iunie 1914, a participat la întâlnirea cu țarul Nicolae II, aflat în vizită în România. Împăratul rus a cerut insistent ca România să rămână neutră, sau să se alieze cu Antanta. Premierul român s-a aliat cu Antanta. La 14/27 august 1916 România a intrat în război ca aliat al Antantei. Trupele Austro-Ungariei, Germaniei, Bulgariei și Turciei au profitat de pe urma lipsei ajutorului Antantei pentru România. Trupele române au fost înfrânte. Ion C. Brătianu, în fața situației, a fost demoralizat. Și-a revenit din fericire repede, a reușit să organizeze retragerea în Moldova și rezistența României în fața atacurilor străine.

Cuvinte-cheie: România, neutralitate, Primul Război Mondial, lupta pe două fronturi

La 1 iunie 1914, în portul maritim românesc Constanța, a sosit țarul Nicolae al II-lea. Autocratul rus venise pe splendidul său yacht Standard împreună cu familia sa, aparent pentru o vizită de politețe. În realitate, în timpul acestei vizite oficiale, i-a declarat regelui Carol I că nu va sta indiferent în cazul unui război cu Serbia. A fost o premoniție a țarului? Nu înclin în această direcție.

Atentatul petrecut la 28 iunie 1914 în orașul bosniac Sarajevo, soldat cu uciderea moștenitorului tronului Imperiului Austro-Ungar, Franz-Ferdinand și a soției sale, principesa Sofia, a reprezentat, practic, pretextul declanșării primei conflagrații mondiale. În realitate, cauza determinantă pentru intrarea în luptă a nu mai puțin 28 de state, de pe toate continentele¹, a constituit-o dorința de reîmpărțire a imperiilor coloniale și de formare a statelor naționale în Europa.

România era interesată să rezolve problema închegării statului ei etnic, pe baza principiului naționalităților. În fapt, diplomații și conducătorii politici din capitalele marilor puteri au folosit în mod formal acest principiu, care a permis o confirmare conceptuală a viitoarelor state naționale europene, preexistente sfârșitului primului război mondial.²

* Prof.univ.dr., membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România.

¹ Cf. Mircea Popa, *Primul război mondial*, București, 1979, p. 477; a se vedea și tabelele anexă.

² Se poate da ca exemplu în acest sens trasarea, încă din decembrie 1916 la Londra de către lordul Arthur James Balfour, a viitorului hotărâre convențională care trebuia să separe România și Ungaria,

La București, oarecum, se cunoșteau discuțiile din cercurile politice de la Paris și de la Londra. Tocmai de aceea premierul român Ion I. C. Brătianu³ a dat dovadă de prudență în privința luării hotărârii de a intra în război. Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, de la Sinaia, a decis ca România să rămână în stare de neutralitate⁴. Atunci cuvântul hotărâtor l-a avut Ion I. C. Brătianu, în calitate sa de premier. El a avut curajul să-l înfrunte pe regele Carol I și pe șeful conservator Petre P. Carp. Cei doi susțineau și cereau să se respecte tratatul încheiat cu Puterile Centrale: România să intre în luptă alături de ele.⁵

Imediat după ce s-a anunțat decizia Consiliului de Coroană a început o acțiune concertată a corpului diplomatic al marilor puteri pentru a o răsturna. Nu era o muncă ușoară. Trebuia înșelată vigoarea lui Ion I. C. Brătianu, care era o personalitate politică de prim rang. Au început să i se facă diverse promisiuni. Austro-Ungaria, cunoscând dorința și țelul românilor din acel moment, a oferit Bucovina, aflată sub directă ei administrare. S-a mers mai departe, promițându-se și Basarabia⁶. Însă nu vorbeau despre Transilvania și pământurile românești aflate sub administrația coroanei regale de la Budapesta. Ca urmare, era o ofertă departe de a satisface așteptările Bucureștilor⁷.

Imperiul Țarist, pe de altă parte, prin intermediul lui Constantin Diamandi, a încercat să reia, în 1915, eșuatul proiect de căsătorie dintre principele Carol, fiul regelui Ferdinand și al reginei Maria și o principesă din casa Romanov. Marea ducesă Olga Nicolaevna, fiica majoră a țarului Nicolae al II-lea, ar fi urmat să primească drept zestre Basarabia⁸. Din motive complexe, contractul politico-matrimonial nu s-a finalizat niciodată. În același context, Petrogradul a reluat promisiunile înscrise în acordul secret numit Sazonov-Diamandi, încheiat cu Bucureștii la 18 septembrie/1 octombrie 1914. Prin el Imperiul Țarist oferea și Transilvania și Bucovina dacă România avea să meargă alături de Antanta până la finele războiului⁹. Anglia, la rândul ei, promitea ceva ce nu avea: Bucovina și Transilvania, care aparțineau Austro-Ungariei, precum și Basarabia, aflată sub stăpânirea țaristă, adică a unui stat aliat¹⁰.

ca urmare, în limbajul diplomatic acesta a fost numit „Linia Balfour”. A se vedea R. Șt. Vergatti, *O dispută fără obiect: Transilvania*, în „Geopolitica, Revistă de geografie politică, geopolitică și geostrategie”, anul III, nr. 11/2005, p. 125-136.

³ Pentru biografia lui Ionel I. C. Brătianu, v. I. Scurtu, *Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică*, București, 1992, passim; Anastase Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, București, 1994, passim.

⁴ Cf. Al. Marghiloman, *Note politice 1897-1924*, vol. I, 1897-1915, ed. I, Institutul de Arte Grafice „Eminescu” S.A., București, 1927, p. 231-236.

⁵ Acest punct de vedere a fost exprimat și de liberalul C. Stere, *Marele Război*, București, 1918, p. 219 și urm.; *România în anii primului război mondial*, vol. I, București, 1987, p. 78.

⁶ Cf. *România în anii primului război mondial*, vol. I, ed.cit., p. 108.

⁷ Cf. David Prodan, *Transilvania și iar Transilvania. Considerații istorice*, București, 1992, passim.

⁸ Cf. Arhiva C. Diamandi, Fondul Casei regale, Arhivele MAE, ds. 115, f. 21, 22.

⁹ Cf. *România în anii primului război mondial*, vol. I, ed.cit., p. 103-104.

¹⁰ Idem, p. 108.

Ion I. C. Brătianu nu credea în promisiunile marilor puteri. Știa ce pățise tatăl său, lovit de disprețul celor mari. Voia să evite suferința pricinuită acestuia și țării¹¹. Ca urmare, nu s-a lăsat influențat și sedus de promisiunile unor oameni politici supuși presiunilor, unor antantofili ca Emil Costinescu (chiar rusofil¹²), Take Ionescu și Nicu Filipescu¹³, ori acelora ale unor antiruși cum era C. Stere, care cereau expres intrarea în război alături de Puterile Centrale.

Târziu, în toamna anului 1914, Ion I. C. Brătianu i-a mărturisit lui Georgel Mârzescu intenția de a se alia cu Antanta¹⁴. Judecata lui limpede nu a fost înțeleasă de aceia care nu aveau profunzimea gândirii sale, informațiile lui și nici legături la nivelul elitelor masonice. Din păcate, a fost criticat de cei care nu înțelegeau situația, așa cum au fost Emil Costinescu, Const. Stere etc.¹⁵

În acel tumult din anii neutralității între bucureșteni circula o glumă ce reda starea de spirit a vremii. Se spunea că domnul Nicolae Filipescu declara că nu a venit timpul să se intre în luptă, domnul Marghiloman – că a sosit de mult, iar domnul Brătianu – că este bine să nu ne uităm la ceas.

Într-adevăr, Ion I. C. Brătianu a așteptat momentul cel mai favorabil pentru intrarea României în luptă. A procedat așa cum îi spusese că va face, în 1914, lui Georgel Mârzescu. La 4/17 august 1916 a încheiat un acord secret cu Antanta în vederea intrării României în război ca aliată a acesteia¹⁶. Deoarece știa că un secret, mai ales în timp de război, era făcut să se afle, Ionel I. C. Brătianu a decis ca țara să intre imediat în acțiune. La data de 14/27 august 1916 s-a declarat război Imperiului Austro-Ungar, iar la 15/28 august 1916 au început operațiuni militare pentru eliberarea Transilvaniei.

În primele zile de victorii în Transilvania, de neutralitate față de România a Regatului Bulgar și a Imperiului German, Ion I. C. Brătianu a afișat o mină extrem de mulțumită¹⁷. S-a lăsat probabil angrenat de valul entuziasmului general. Rapid însă, situația a fost răsturnată. La 17/30 august 1916 Imperiul German a declarat război României, iar la 19 august/1 septembrie 1916 i-au urmat Regatul Bulgariei și Sublima Poartă.

Ion I. C. Brătianu s-a văzut în situația de a cere armatei române să lupte pe două fronturi. Era o stare prevăzută. Se promisese ajutorul Antantei pentru apariția aceluia moment. Dar ajutorul nu a venit. Ion I. C. Brătianu și-a păstrat calmul și încrederea în sine și în armată. Însă curând a urmat dezastrul de pe frontul de sud, de la Turtucaia (24 august/6 septembrie 1916), unde generalii Aslan, Teodorescu și Basarabescu s-au arătat incapabili de a face față diviziilor

¹¹ Cf. I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981, p. 137.

¹² Cf. Al. Marghiloman, *op.cit.*, vol. I, ed.cit, p. 230.

¹³ Cf. C. Stere, *op. cit.*, p. 230.

¹⁴ Idem, p. 229.

¹⁵ Idem, p. 229 și urm.

¹⁶ Pentru conținutul tratatului, a se vedea *România în anii primului război*, vol. I, ed. cit., p. 121 și urm.

¹⁷ Cf. C. Stere, *op. cit.*, p. 219.

germane care duceau un război modern sub comanda generalului Mackensen¹⁸. Mai mult, diviziile ruse venite în Dobrogea sub comanda generalului Andrei Medardovitovici Zaionciovski nici nu au intrat în luptă¹⁹.

Ion I. C. Brătianu a cerut imperativ Antantei să-și respecte promisiunile. Inutil. Generalul rus Mihail Vasilievici Alexeev nu a ordonat deschiderea ofensivei în Bucovina²⁰, iar generalul francez Maurice Sarrail a declanșat un simulacru de luptă în zona Salonic – Moscopoli²¹.

Premierul Ion I. C. Brătianu, cu mintea ageră pe care o avea, a înțeles că a ajuns într-o situație mari rea ca tatăl lui în timpul războiului de independență, trebuind să lupte singur pe două fronturi. Brusca, starea de spirit, moralul, i s-au prăbușit, după 1 septembrie 1916 devenind de nerecunoscut. Mergea prin casă și repeta încontinuu „am fost înșelat”. Se referea, desigur, la marile puteri și la elitele lor masonice²². Nu răspundea când i se vorbea, iar chipul îi era răvășit. Au încercat să-l calmeze cei mai apropiați de el: Eliza Știrbei-Brătianu – soția lui, Barbu Știrbei – cumnatul său și I. G. Duca²³, cel mai bun prieten. Nu au reușit. Timp de 15 zile Ion I. C. Brătianu a fost într-o stare de marasm neobișnuit, periculos pentru țară. Și-a revenit singur. I-a fost extrem de greu să vadă cum se năruia ceea ce clădise cu trudă timp de doi ani, cât fusese hulit pentru că stătuse într-o expectativă socotită de el fructuoasă²⁴.

El a înțeles perfect ce urma să se întâmple. A văzut cum pe front dădeau dovadă de capacități de comandă numai doi generali: Prezan și Averescu. În acele condiții, a făcut din nou apel la respectarea tratatului de către francezi. A cerut să i se trimită o misiune militară. I s-a răspuns din partea mareșalului Joffre că va veni generalul Henri Mathias Berthelot. Din păcate, acesta a ajuns în București târziu, tocmai la 15 octombrie 1916.²⁵ Totuși, pentru starea de spirit a lui Ion I. C. Brătianu a însemnat mult anunțul venirii misiunii franceze. A văzut că nu a fost cu totul uitat de Antantă. A dat dovadă din nou de calm și calități de mare conducător. A refuzat să convoace Parlamentul, pentru a nu se expune unor critici violente, demolatoare, venite din partea unor oameni incapabili să înțeleagă mersul evenimentelor²⁶. A privit îndurerat situația de pe frontul din Transilvania, unde armata română nu putea rezista în fața ofensivei unităților germane comandate de generalul von Falkenheim. Din partea Antantei primise informații confidentiale, asupra calendarului operațiilor armatelor Puterilor Centrale de pe

¹⁸ Cf. I. G. Duca, *op. cit.*, vol. II, Jon Dumitru Verlag, München, 1981, p. 12 și urm.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Idem*, p. 26 și urm.

²¹ *Ibidem*.

²² *Idem*, p. 29.

²³ *Idem*, p. 20.

²⁴ *Idem*, p. 30.

²⁵ *Idem*, p. 51.

²⁶ *Idem*, p. 30.

frontul românesc²⁷. Îi rămânea să încerce să salveze cât putea mai mult din teritoriul României, contribuind astfel, prin lungimea liniei frontului, la victoria Antantei. În acele condiții a participat, la 15 septembrie 1916, la întrunirea Consiliului de Război. I-a ascultat pe militari, dar le-a acordat credit redus. Planurile lor erau mult prea optimiste, raportate la informațiile proaspăt sosite din capitalele Antantei. El și-a exprimat rezerva față de apropiatul său I. Gh. Duca.²⁸ I-a spus clar că nu va participa la luarea deciziilor militarilor. Știa care va fi rezultatul acțiunilor lor.

În consecință, el, ca prim ministru, urma să-și concentreze toată energia, capacitatea și munca pentru a asigura retragerea în Moldova. Și-a dus la bun sfârșit această misiune, având o stare de spirit normală, cu o mare seninătate, după cum a scris I. G. Duca.²⁹

În ziua de 20 noiembrie/3 decembrie 1916, când s-a încheiat lupta de pe Argeș-Neajlov, sau bătălia pentru București, Ion I. C. Brătianu și guvernul României s-au îndreptat către Moldova. În pofida opiniei generale din țară, care privea rezultatul acestei bătălii ca pe un dezastru, Ion I. C. Brătianu a apreciat-o vizionar și realist ca reprezentând pierderea unei lupte, dar nu a războiului. Credea sincer că Antanta va birui, că se va forma România Mare³⁰. Credința și intuiția extraordinară a acestui om, creator de țară, a insuflat curaj tuturor celor care luptau, mai ales celor de pe front, care făceau ca în acele zile pământul să fie udat mai mult de sânge românesc ca de apa ploilor.



Casa Ionel I. C. Brătianu, București Bd. Dacia.
Aici și-a petrecut ultimii ani din viață omul politic român.

²⁷ Idem, p. 31.

²⁸ Idem, p. 31-32.

²⁹ Idem, p. 53.

³⁰ Idem, p. 53 și urm.



Statuia lui Ion I.C. Brătianu Bulevardul Dacia nr. 33,
„Parcul Ion I. C. Brătianu”, București

BIBLIOGRAFIE

- Duca, I. G., *Amintiri politice*, vol. I, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981
Marghiloman, Al., *Note politice 1897-1924*, vol. I, 1897-1915, ed. I, Institutul de Arte Grafice
“Eminescu” S.A., București, 1927
Prodan, David, *Transilvania și iar Transilvania. Considerații istorice*, București, 1992
Scurtu, Ioan, *Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică*, București, 1992